

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

DOI: 10.32612/uw.bmz.2021.5.pp.11-17

Вольга Шахаб

Цяньцзінскі ўніверсітэт замежных моў (Кітайская Народная Рэспубліка)

e-mail: shahab.olga@yandex.by

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5519-8999>

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў беларускаму
вымаўленню

Рэзюмэ

Вывучэнне беларускай мовы як спецыяльнасці ў Кітаі пачалося з 2017 года ў Цяньцзінскім універсітэце замежных моў і пасля працягваецца сёння ў трох універсітэтах краіны. Артыкул прысвечаны навучанню кітайскіх студэнтаў беларускаму вымаўленню. Акцэнт робіцца на спецыфіцы, непасрэдна звязанай з фанетычнымі ўласцівасцямі мовы навучэнцаў. Выяўлены найбольш тыповыя памылкі і фактары, якія іх абумоўліваюць. Акрэслены алгарытм дзейнасці навучэнцаў па засваенні норм літаратурнага вымаўлення, пералічаны найбольш прадуктыўныя заданні на этапе засваення ўводна-фанетычнага курса.

Ключавыя словы: вымаўленне, уводна-фанетычны курс, станойчы і адмоўны перанос.

Abstract

**Features of Teaching Chinese Students
Belarusian Pronunciation**

The study of the Belarusian language as a specialty in China began in 2017 at Tianjin University of Foreign Languages and is successfully continuing today in three universities of the country. The article is devoted to teaching Chinese students Belarusian pronunciation. Emphasis is placed on the specifics directly related to the phonetic properties of students' speech. The most typical errors and the factors

causing them are revealed. The algorithm of students' activity on mastering the norms of literary pronunciation is outlined, the most productive tasks at the stage of mastering the introductory-phonetic course are listed.

Keywords: Pronunciation, Introductory Phonetic Course, Positive and Negative Transference.

Вывучэнне беларускай мовы ў Кітаі сёння – рэальнасць, якую ў недалёкім мінулым цяжка было нават уявіць, і каштоўны ўнёсак у развіццё дыялогу паміж краінамі. Сённяшні ўзровень развіцця Кітая і яго эканомікі настолькі высокі, што натуральнай усведамляецца неабходнасць у больш глыбокай гуманітарнай падрыхтоўцы спецыялістаў. Таму дзяржава ўсвядомлена пашырае кола магчымасцей для свайго бізнесу, эканамічнага ўплыву свайго краіны за яе межамі (мова – гэта “мяккая сіла”) і ўзаемавыгаднага абмену спецыялістамі. І кітайская моладзь успрымае вывучэнне шматлікіх моў, у тым ліку беларускай, як магчымасць прыносіць карысць свайго дзяржаве, як шанец для ўласнага ўдасканалення і да таго ж перавагу пры працаўладкаванні. Таму кітайскія спецыялісты з веданнем беларускай мовы сёння ўжо запатрабаваны на рынку працы. Гэта не толькі перакладчыкі, якія

абслугоўваюць афіцыйныя і дзелавыя стасункі, культурныя і мастацкія праекты, але перш за ўсё спецыялісты ў сферы міжкультурнай камунікацыі, якія здольны забяспечваць беларуска-кітайскі дыялог. Ужо сёння праз мову, самы невычэрпны рэсурс, кітайскія навучэнцы паступова спасцігаюць беларускі менталітэт, каб эфектыўна наладжваць стасункі ў самых розных сферах зносін¹.

Статус беларускай мовы як замежнай патрабуе ўзмацнення прагматычных аспектаў яе вывучэння, інакш кажучы, магчымасцяў і сітуацый рэальнага маўленчага выхаду на носьбітаў беларускай культуры. У сваю чаргу рост кітайска-беларускіх стасункаў пашырае сферы прымянення прафесійных і іншых кампетэнцый, набытых падчас навучання. Гэта і культура, і эканоміка, і палітыка, і сацыяльныя зносіны.

Агульнавядома, што засваенне мовы адбываецца натуральна і прадуктыўна, калі чалавек знаходзіцца сярод яе носьбітаў. Якасць ведаў, набытых студэнтамі-беларусістамі Кітая, будзе ацэнена перш за ўсё запатрабаванасцю набытых ім кампетэнцый у практычных стасунках з носьбітамі мовы. Таму найбольш абгрунтаваным бачыцца такі падыход да навучання мове і развіцця маўлення, які забяспечыць успрыняцце замежнікамі мовы як жывой субстанцыі. Стварэнне такога навучальнага кантэксту і другага моўнага асяроддзя для замежных на-

вучэнцаў – шматаспектная метадычная задача.

На пачатковым этапе навучання беларускай мове найбольшая ўвага надаецца фарміраванню ў кітайскіх навучэнцаў вымаўленчых навыкаў. Менавіта гэтая праца закладае асновы далейшага навучання беларускай мове. Як правіла, не ліквідаваныя своечасова памылкі ў вымаўленні з часам становяцца ўстойлівымі і перашкаджаюць успрымання маўлення суразмоўцамі. Выпрацоўка арфаэпічных норм у студэнтаў адбываецца толькі праз усвядомленае засваенне гукаў і літар беларускай мовы. Гэта складае грунтоўную аснову для далейшага трывалага развіцця маўлення ў навучэнцаў.

Фарміраванне вымаўленчых навыкаў складаецца з некалькіх этапаў: падрыхтоўка галасавога апарату, трэніроўка, пастаноўка гуку, яго дыферэнцыяцыя і аўтаматызацыя праз самастойнае выкарыстанне ў маўленчай практыцы. Для падрыхтоўкі галасавога апарату, трэніроўкі і пастаноўкі гукаў бачыцца мэтазгодным выкарыстоўваць не толькі метадычныя, але і лагаледычныя сродкі: дыхальную гімнастыку, артыкуляцыйную гімнастыку, у тым ліку заснаваную на гукаперайманні, з дапамогай механічных сродкаў (напрыклад, пры навучанні дрыжачага [р] раздражненне вуздэчкі з дапамогай ватнай палачкі) ці без іх. На этапе аўтаматызацыі вымаўлення неабходна прамаўляць гукі ў складах, затым у словах, сказах, звязных тэкстах і, нарэшце, вучыцца распознаваць гукі ў моўнай плыні і рэпрадукаваць іх ва ўласным звязным маўленні ў адпаведнасці з нормамі беларускага вымаўлення. Асаблівую ўвагу варта звяртаць на прасадныя сродкі, перш за ўсё інтанацыю і націск. Акрамя таго, варта давесці да студэнтаў, што беларуская фанетыка не толькі цесна ўзаемязвязана з іншымі ўзроўнямі мовы, але і часам дыктуе выбар той ці іншай формы.

Галоўнай умовай правільнай артыкуляцыі з’яўляецца добрае ўспрыманне мовы на слых, ці, інакш кажучы, здольнасці студэнтаў да распознавання і сэнсавай інтэрпрэтацыі маўленчай плыні ў поўным аб’ёме, а таксама асаблівасці будовы артыкуляцыйнага апарату, рухомасць яго органаў. Слушным з’яўляецца сцвярджанне А.А. Каляды: “Для авалодання нормамі літаратурнага вымаўлення неабходна ўважліва ўслухоўвацца ў яго лепшыя ўзоры і за-

¹На 2021 год у Кітаі ўжо налічваецца звыш за 12 цэнтраў даследаванняў Беларусі ў найбуйнейшых універсітэтах, у Цяньцзінскім, Сіянскім і Пекінскім універсітэтах замежных моў беларуская мова вывучаецца як асноўная. Паказальным з’яўляецца вопыт Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў, дзе ўпершыню ў Кітаі ў 2017 годзе адбыўся набор студэнтаў на спецыяльнасць бакалаўрыату “Беларуская мова” (сёлета быў першы выпуск дыпламаваных беларусістаў) і была створана кафедра беларускай мовы. Актыўныя беларуска-кітайскія стасункі выявілі пытанні, вырашэнне якіх патрабавала пэўнай лакалізацыі сумесных намаганняў і абмеркавання навукова-выкладчыцкай супольнасці абедзвюх краін. Таму ў чэрвені 2019 года Цяньцзінскі ўніверсітэт замежных моў і Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт заснавалі першы ў Кітаі і за межамі Беларусі Цэнтр Якуба Коласа. Улічваючы тое, што помнік Якубу Коласу ў 2018 годзе быў урачыста ўстаноўлены на тэрыторыі кампуса кітайскага ўніверсітэта, а сам паэт абраны своеасаблівым апекуном беларускай прысутнасці ў Цяньцзіні, назва Цэнтра была абрана невыпадкова. У сучаснай культурнай прасторы творчасць Якуба Коласа мае вялікую культуралагічную, гістарычную, сацыяльную, філасофскую, псіхалагічную, педагогічную і метадычную каштоўнасць. Мэтамі Цэнтра Якуба Коласа з’яўляюцца пашырэнне беларуска-кітайскіх сувязяў у сферы навукі, адукацыі і культуры, папулярызацыя беларускай культуры, мовы і літаратуры ў Кітаі, прафесійная падтрымка педагогаў-беларусістаў у Кітаі.

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

свойваць іх. І хаця вымаўленне – працэс амаль што аўтаматычны, яго можна і трэба кантраляваць. Пры належнай трэніроўцы магчыма навучыцца добра ўсведамляць становішча языка, форму губ, мяккага паднябення і іншых органаў моўнага апарату. Пазбегнуць адхіленняў і парушэнняў правілаў арфаэпіі можна толькі ў тым выпадку, калі чалавек заўважыць (пачуе, усвядоміць) адрозненні, якія існуюць паміж узорным і сваім уласным вымаўленнем. А для гэтага вельмі важна ведаць тэхніку артыкуляцыі паасобных гукаў і характар іх зменаў у моўнай плыні” [Каляда 2006: 9].

Варта адзначыць, што кітайская мова з’яўляецца сілабічнай (складовай), а не фанемнай. Гэта тое, што моцна ўплывае як на здольнасць студэнтаў распазнаваць вуснае маўленне, так і на здольнасць яго інтанаваць і прадумаваць. Акрамя таго, у Кітаі існуе вялікая колькасць дыялектаў, і носьбіты кожнага з іх робяць унікальныя памылкі ва ўспрыманні і вымаўленні, якія ў поўным аб’ёме не могуць быць прадугледжаны выкладчыкам (у студэнцкіх вучэбных групах кітайскіх універсітэтаў аб’яднаны прадстаўнікі розных правінцый краіны, у тым ліку малыя нацыянальнасці, якіх у Кітаі пяцьдзясят шэсць). Гэта накладвае сур’ёзны адбітак на ўсю сістэму навучання, пазбаўляючы вучэбны працэс універсальных рэкамендацый і патрабуючы карпатлівай працы з кожным складаным выпадкам. Тым не менш, у дадзеным артыкуле мы дазволім сабе абагульніць некаторыя важныя для выкладчыка аспекты.

У працэсе навучання кітайскіх студэнтаў беларускай мове былі выяўлены некаторыя фактары, якія ўплываюць на асаблівасці засваення кітайскімі студэнтамі беларускай фанетыкі. Вядома, што ў лінгвістыцы і методыцы выкладання замежных моў існуюць такія паняцці, як станоўчы і адмоўны перанос. І калі пры станоўчым пераносе навучэнец можа з дапамогай валодання адной мовай папоўніць прабелы ў ведах мэтавай мовы, то пры адмоўным пераносе валоданне адной мовай выклікае стылістычныя, граматычныя, фанетычныя і іншыя памылкі, інакш кажучы, паўстае інтэрферэнцыя. Слушным з’яўляецца сцвярджэнне, што “без уліку фізічных асаблівасцей фанетычных з’яў цяжка ахарактарызаваць сітуацыю пры розных

відах інтэрферэнцыі моўных сістэм...” [Бурлыка і інш. 1989: 15].

Фанетычную сістэму сучаснай нарматыўнай кітайскай мовы (путунхуа) звычайна апісваюць пры дапамозе тэрмінаў “ініцыяль”, “фіналь”, “тон”. У кітайскай мове маецца 21 ініцыяль, якая стаіць у пачатку склада і суадносіцца з зычным гукам. Калі слова пачынаецца з галоснага, мы маем справу з нулявой ініцыялялю. Фіналь (іх 37, у тым ліку дыфтонгі, трыфтонгі і фіналі на назальныя гукі) – абавязковая астатняя частка склада – можа ўтрымліваць галосны ці спалучэнне зычнага з галосным гукам. Спалучэнні галосных у адным складзе – натуральная з’ява ў кітайскай мове, а спалучэнні зычных у межах склада не сустракаюцца. Складоў у кітайскай мове 414, яны спалучаюцца паводле строгіх правіл. Што датычыцца кітайскіх тонаў, то пры навучанні беларускай мове яны для нас не маюць значэння, таму што не ўплываюць на артыкуляцыю гукаў, а толькі выконваюць сэнсаўтваральную функцыю. З іх улікам колькасць складоў сягае 1332.

Да станоўчага пераносу на фанетычным узроўні мы можам аднесці, па-першае, тое, што ў кітайскай мове існуюць так званыя змычна-фрыкатыўныя і каранальныя нёбныя гукі (舌尖后音), сярод якіх такія, як [zh], [ch], якія па сваім гучанні набліжаюцца да беларускіх змычна-шчылінных [ž] і [ч]. Менавіта гэта служыць прычынай таго, што гэтыя гукі пераважна добра ўспрымаюцца кітайскімі навучэнцамі і прамаўляюцца вельмі выразна і чыста. Таксама ў кітайскай мове ёсць апікаль на-зубны гук [z] (舌尖前音), які па сваім гучанні падобны да беларускага змычна-шчыліннага [z’]. Вышэйназваныя гукі кітайскай мовы маюць агульныя характарыстыкі паводле месца ўтварэння з беларускімі, таму кітайцы, якія вывучаюць беларускую мову, у большасці выпадкаў распазнаюць іх і прамаўляюць правільна і без складанасцяў. Адметна і тое, што кітайскія студэнты выключна добра чуюць і пасля перадаюць у вусным маўленні асімілятыўныя з’явы ў спалучэннях зычных, у прыватнасці асіміляцыю па мяккасці.

Па-другое, нельга не адзначыць падабенства паміж беларускім гукам [j’] і кітайскім складам [w]. Гэта дае магчымасць студэнтам добра

чуць гэты адметны беларускі гук і вымаўляць яго прыгожа і выразна.

З практыкі навучання заўважана, што кітайскімі студэнтамі горш, чым астатнія, распазнаюцца і вымаўляюцца дрыжачы [p], губна-губныя [b]–[p], [bʰ]–[pʰ], змычныя (выбухныя) [ʌ]–[t], а таксама заднеязычныя [ɣ]–[ɣʰ] і ў меншай ступені [k]–[kʰ] і [x]–[xʰ].

Агульнавядома, што гук [p] у кітайскай мове цалкам адсутнічае, як і адсутнічае які-небудзь іншы гук, аддалена падобны на [p]. Менавіта з гэтай прычыны шматлікім (але не ўсім) кітайскім навучэнцам ён даецца цяжка як пры распазнаванні, так і ў вымаўленні (часам пры артыкуляцыі ў пачатку слова гучыць выразна, але ў сярэдзіне слова – як [ʌ]).

Што тычыцца [b]–[bʰ], [p]–[pʰ], [ʌ]–[t], [ɣ]–[ɣʰ], [k]–[kʰ], [x]–[xʰ], заўважана: носьбіты кітайскай мовы часам не распазнаюць іх (некаторыя навучэнцы не адрозніваюць гукі [b]–[p], [bʰ]–[pʰ] адзін ад аднаго і ў сувязі з гэтым часта іх блытаюць), і ў сувязі з гэтым падчас іх вымаўлення можа паўстаць шэраг пытанняў. Напрыклад, хоць і кітайскія, і беларускія [b]–[bʰ] належаць да губна-губных, кітайскі гук [b] зусім не падобны да беларускага варыянту. Тое ж мы можам сказаць і пра гукі [p]–[pʰ], якія гэтак жа належаць да губна-губных, але ў абедзвюх мовах вымаўляюцца па-рознаму. З пункту гледжання фізіялогіі, пры вымаўленні беларускага [b] гук утвараецца з дапамогай галасавых звязак, а пры вымаўленні [p] галасавыя звязкі не працуюць, таму “выбух” мацнейшы. Язычная артыкуляцыя [bʰ]–[pʰ] таксама істотна адрозніваецца ад іх цвёрдых пар: язык не адцягваецца назад, а прасоўваецца наперад [Бурлыка і інш. 1989: 42–43]. У кітайскай мове няма супрацьпастаўлення зычных паводле глухасці – звонкасці, а ёсць паводле напружанасці – прыдыхальнасці. Вымаўленне любога з існуючых варыянтаў складоў з гукам [p] прыдыхальнае, таму студэнты дапускаюць памылкі менавіта ў пачатку слоў, калі вышэйразгледжаныя гукі павінны вымаўляцца больш напружана.

Тое ж самае назіраецца з успрыманням і вымаўленнем пярэднеязычных цвёрдых [ʌ]–[t], у артыкуляцыі якіх не ўдзельнічаюць губы (акрамя некаторых выпадкаў). Беларускі [ʌ]

таксама характарызуецца ваганнем галасавых звязак, пры вымаўленні ж [t] галасавыя звязкі не вагаюцца наогул [Бурлыка і інш. 1989: 47]. Бліжэйшыя да іх кітайскія гукі адносяцца да апікальна-альвеалярных (па месцы ўтварэння) і змычна-выбухных (паводле спосабу артыкуляцыі) гукаў. Пры вымаўленні [d] няма прыдыхання, [t] наадварот з’яўляецца аспіратай.

Акрамя зычных, існуюць гэтак жа два найбольш праблемныя галосныя гукі [i] і [y], асабліва ў пазіцыі пасля зычных. Пры вымаўленні беларускага [i] моўны апарат нагадвае рупар з вузкім канцом спераду (такая нагляднасць дапамагае патлумачыць студэнтам асаблівасць вымаўлення дадзенага галоснага). Палажэнне языка пры вымаўленні кітайскага гука [i] вышэйшае, чым пры ўтварэнні беларускага. Асабліва гэта заўважна, калі [i] знаходзіцца ў моцнай пазіцыі пасля [ʌ]. Вымаўленне ж [y] ў беларускай літаратурнай мове характарызуецца больш шырокім праходам паміж языком і паднябеннем, чым пры артыкуляцыі [i] [Бурлыка і інш. 1989: 37–38]. У кітайскай мове гука, адпаведнага [y], няма, хаця ёсць дыфтонг [ei], які да яго набліжаецца. Магчыма, менавіта гэтым тлумачыцца тое, што студэнты часта блытаюць [i] і [y] ў маўленні, замяняюць адзін гук на другі і, адпаведна, горш за іншыя распазнаюць і прамаўляюць іх.

Заўважана, што ў беларускім вымаўленні кітайскіх студэнтаў назіраюцца таксама з’явы, абумоўленыя ўплывам рускай мовы (напрыклад, вымаўленне мяккага [чʰ] у спалучэннях [чк], [чн], рэдукцыя галосных у пераднаціскных складах і пад.) і графікі англійскай мовы (напрыклад, блытаніна ў чытанні англійскага [e] і беларускага спалучэння [йэ]). Гэта можна патлумачыць тым, што навучэнцы адначасова вывучаюць тры мовы – беларускую, рускую і англійскую. Таму дадатковую ўвагу варта звярнуць на істотныя адрозненні паміж згаданымі мовамі ў фанетыцы (напрыклад, аканне / яканне і оканне) і графіцы (аднолькавыя ў напісанні і розныя ў вымаўленні літары кірыліцы і лацінцы). Неабходна пазнаёміць студэнтаў і з асновамі транскрыпцыі. Гэта істотна паляпшае якасць засваення тэарэтычнага матэрыялу і дапамагае адпрацоўваць практычныя навыкі вымаўлення і чытання.

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

У сувязі з тым, што склады ў кітайскай мове досыць простыя і лёгкія для вымаўлення, некаторыя беларускія словы ўяўляюць асаблівую праблему ў вымаўленні. У ходзе заняткаў мы заўважылі, што словы кшталту *Беларусь, Барбара, крыламі, цырульня, растрывожыў, усхваляванья, тўльхны, скарылася, драпежнікі, сустраліся, паразумеліся і г.д.* выклікалі сур’ёзныя складанасці ў распазнаванні гукаў і, адпаведна, у вымаўленні. На наш погляд, гэта перш за ўсё звязана з даўжынёй і фанетычнай складанасцю некаторых слоў, а таксама са збегам зычных, у тым ліку на стыку марфем.

Безумоўна, пералічаныя памылкі складаюць няпоўны пералік усіх праблемных момантаў навучання беларускай фанетыцы, але толькі акрэсліваюць кола будучых даследаванняў у дадзеным напрамку. Бачыцца мэтазгодным абавязкова ўлічваць і карэктаваць уплыў кітайскай мовы на беларускую, супастаўляючы і проціпастаўляючы артыкуляцыйныя характарыстыкі гукаў абедзвюх моў ужо пачынаючы з прапедэўтычнага этапу, падчас так званых фанетычных размінак. Варта адзначыць, што лагічным будзе засваенне артыкуляцыі беларускіх гукаў у напрамку ад тых, якія максімальна набліжаны ў вымаўленні да беларускіх, да тых, якія часткова супадаюць па артыкуляцыйных характарыстыках. Што датычыцца тых гукаў, якія не маюць аналагаў у кітайскай мове, то іх засваенне таксама варта пачынаць амаль з першых заняткаў, рэгулярна паўтараючы іх і аўтаматызуючы вымаўленне. Метадычна абгрунтаваным уяўляецца і паралельнае ўключэнне ў заняткі па фанетыцы элементаў аўдыявання, таму што рэгулярнае праслухоўванне і фанетычны разбор правільна агучаных тэкстаў развівае фанематычны і інтанацыйны слых студэнтаў.

Метады навучання замежным мовам традыцыйна дыферэнцыруюцца ў залежнасці ад асаблівасцяў роднай мовы навучэнцаў і магчымасці абапірацца на яе ў працэсе навучання. Улічваючы дастаткова розныя фанетычныя характарыстыкі дыялектаў кітайскай мовы, носьбітамі якіх з’яўляюцца навучэнцы, і ўласцінасці нацыянальнай кітайскай мовы *путунхуа*, найбольш рацыянальным бачыцца спалучэнне прамых, свядомых, камбінаваных і інтэнсіў-

ных метадаў навучання. Прычым на кожных занятках выкладчык павінен надзвычай добра “адчуваць” аўдыторыю, ніколі не пакідаючы па-за ўвагай вымаўленчыя памылкі.

Патэнцыяльныя цяжкасці навучання кітайскіх студэнтаў беларускай фанетыцы павінны быць улічаны ў дыферэнцаваных практыкаваннях:

- на распазнаванне і артыкуляцыю беларускіх гукаў і фанетычных слоў у моўнай плыні;
- на распазнаванне і артыкуляцыю блізкіх паводле артыкуляцыі гукаў;
- на распазнаванне і артыкуляцыю беларускіх гукаў, якія адсутнічаюць у кітайскай мове;
- на засваенне фанетычных законаў беларускай мовы: акання, якання, аглушэння, асіміляцыі па мяккасці, глухасці, звонкасці;
- на засваенне рытміка-інтанацыйных асаблівасцяў беларускага маўлення.

Пацвердзілі эфектыўнасць фанетычныя размінкі і дыктанты, шматразовае выразнае паўтарэнне слоў з самымі “праблемнымі” для кітайскіх навучэнцаў гукамі разам з выкладчыкам, праслухоўванне і аналіз невялікіх фраз, добра агучаных адаптаваных тэкстаў з правільным беларускім вымаўленнем і дэталёвы іх разбор з члянэннем на фанетычныя словы. За заключным этапе эфектыўным будзе самастойнае чытанне навучэнцамі новых слоў з ужо патлумачанымі фанетычнымі з’явамі без апоры на вымаўленне выкладчыка ці праслуханы аўдыязапіс.

На сённяшні дзень уводна-фанетычны курс для кітайскіх навучэнцаў забяспечаны належным чынам. Так, у Цяньцзінскім універсітэце замежных моў быў распрацаваны дапаможнік “Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў = 白俄罗斯语入门教程” [Валочка, Фу, Юань 2020]. Ён змяшчае 11 заняткаў і дадатковыя матэрыялы для выпрацоўкі фанетычных уменняў і развіцця пачатковых навыкаў чытання, слухання, разумення і маўлення на беларускай мове. У прадроме да

кнігі ў якасці асноўных задач навучання фанетыцы вылучаны наступныя:

- “фарміраванне артыкуляцыйных навыкаў (навучыць правільна гаварыць, правільна вымаўляць гукі і іх спалучэнні, каб таго, хто гаворыць, разумелі);
- фарміраванне перцэптыўных навыкаў (навучыць чуць і адрозніваць гукі ў маўленчай плыні, што з’яўляецца асновай адэкватнага ўспрымання і разумення маўлення);
- фарміраванне рытміка-інтанацыйных навыкаў (навыкаў рытмічна і інтанацыйна правільнага афармлення маўлення: націск, рытм, мелодыка, размеркаванне паўз і г.д.)” [Валочка, Фу, Юань 2020: 4].

Істотна важна, што вышэйзгаданае выданне можна выкарыстоўваць як асноўны курс на пачатковым этапе навучання, як дапаможны пры засваенні асноўнага курса і як карэкцыйны курс на любым этапе навучання. У кнізе пададзены пераклад асноўнага тэксту, заданняў і лексікі на кітайскую мову, што дазваляе выкладчыку рацыянальна выкарыстаць час заняткаў, а навучэнцам пазбегнуць пэўнага камунікатыўнага бар’еру, сканцэнтраванне увагу непасрэдна на прыкладах і трэніровачных заданнях. З улікам таго, што кітайскія навучэнцы вельмі сур’ёзна ставяцца да вымаўленчай практыкі, ахвотна выконваюць арфаэпічныя заданні, асабліва калектыўнага характару, канцэптually дапаможнік арганізаваны максімальна зручна як для навучэнцаў, так і для выкладчыка. Улічана ступень складанасці гукаў для кітайскіх навучэнцаў, неабходнасць іх рэгулярнага паўтарэння ў розных пазіцыях і ў розных інтанацыйных канструкцыях і адначасова багаты лексічны і граматычны матэрыял па вузкім коле тэм, што дазваляе, замацоўваючы матэрыял, паэтапна развіваць вуснае маўленне.

Матэрыял кнігі надзвычай разнастайны з фанетычнага пункту гледжання. “Для фарміравання і аўтаматызацыі вымаўленчых і рытміка-інтанацыйных навыкаў у маўленчай плыні выкарыстоўваюцца творы малых жанраў, у тым ліку вуснай народнай творчасці (лічылі, хуткагаворкі і чыстагаворкі, загадкі, прыказкі і прымаўкі, вершы), лексіка якіх адносіцца да псіхалагічнага засваення. Асноўная іх мэта – вы-

працаваць навык вымаўлення пэўных гукаў, бо тэксты спецыяльна падобраны з улікам высокай канцэнтрацыі ў іх канкрэтных гукаў ці спалучэнняў гукаў. Выкарыстанне ў якасці дыдактычнага матэрыялу разнастайных твораў малых жанраў дазваляе прадэманстраваць ужыванне гукаў у розных пазіцыях у слове, а завучванне на памяць прыказак і прымавак, загадак, невялікіх вершаў будзе спрыяць правільнаму гукаўтварэнню і гукавымаўленню, а таксама засваенню рытміка-мелодычных асаблівасцей беларускай мовы” [Валочка, Фу, Юань 2020: 4].

Багаты тэарэтычны і практычны матэрыял па фанетыцы беларускай мовы з перакладам на кітайскую мову прадстаўлены таксама ў новым навучальным дапаможніку “Беларуская мова для кітайскіх студэнтаў. Пачатковы ўзровень”, падрыхтаваным на кафедры кітайскай мовы Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта [Сямешка 2021]. Уводная фанетычная частка складаецца з 6 заняткаў. На кожным з іх прапануецца знаёмства з гукамі, фразамі (у адпаведнасці з вызначанай інтанацыйнай канструкцыяй), асобна пададзена лексіка да кожнага ўрока. Практыкаванні ўключаюць праслухоўванне, чытанне і напісанне гукаў, складоў, словазлучэнняў, засваенне базавых фраз суадносна з ІК, рытмічных мадэляў (навучэнцам прапануецца прастукаць рытм), паступова ўводзіцца граматычная інфармацыя. Падагульняльны ўрок падводзіць вынік па засвоеным матэрыяле і падводзіць навучэнцаў да ўсвядомленага засваення граматычнага ладу мовы і развіцця вуснага і пісьмовага маўлення.

У кантэксце нашай тэмы варта згадаць вучэбны дапаможнік “Беларуская мова для пачаткоўцаў: дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, якія навучаюцца па спецыяльнасцях 1-21 06 01 “Сучасныя замежныя мовы (выкладанне)”, 1-23 01 02 “Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)” і 1-26 01 02 “Сучасныя замежныя мовы (пераклад)” [Барысенка і інш. 2017]. Хаця выданне адрасавана перш за ўсё рускамоўным студэнтам, якія пачынаюць вучыць беларускую мову, ці студэнтам, якія на дастатковым узроўні валодаюць рускай мовай, яно можа выкарыстоўвацца як дапаможны сродак з мэтай пера-

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

адолення дэструктыўнай інтэрферэнцыі пры адначасовым навучанні беларускай і рускай мове. Уводны камунікатыўна-фанетычны курс складаецца з 4 заняткаў. “Студэнты вучацца спачатку фанетычна правільна афармляць абмежаваную колькасць завучаных фраз, потым засвойваць навыкі самастойнага гаварэння на беларускай мове. У выніку выпрацоўваецца навык чытання з захаваннем фанетычных законаў беларускай мовы. У далейшым студэнты змогуць выкарыстоўваць атрыманыя фанетычныя, пачатковыя лексічныя і граматычныя навыкі пры спантаным спараджэнні выказванняў у розных камунікатыўных сітуацыях (прывітанне, развітанне, выбачэнне, падзяка), запісваць беларускія словы на слых” [Барысенка і інш. 2017: 4].

Нельга абмінуць увагай і дастаткова старыя выданні, якія, мяркуючы, будуць вельмі карыснымі для выкладчыкаў падчас навучання вымаўленню замежнікаў. Першае – гэта кніга Ф. Янкоўскага “Беларускае літаратурнае вымаўленне” [Янкоўскі 1960], якая змяшчае грунтоўны і ў той жа час кампактны тэарэтычны матэрыял і кароткі даведнік са словамі (іх формамі), што нярэдка вымаўляюцца з памылкамі. Другое – кніга А. А. Каляды “Беларускае літаратурнае вымаўленне: Практыкум па дыкцыі і арфаэпіі” [Каляда 2006], у якой не толькі раскрываюцца артыкуляцыйныя асаблівасці беларускіх гукаў, але і падаецца мноства трэніровачных практыкаванняў для выпрацоўкі трывалых арфаэпічных навыкаў, у тым ліку прыказак, прымавак, хуткагаворак і іншых узораў слоўнай выразнасці. Кніга суправаджаецца цікавымі, прафесійна агучанымі тэкстамі для выпрацоўкі дыкцыійнай выразнасці.

Такім чынам, навучанне кітайскіх студэнтаў беларускаму вымаўленню грунтуецца на ўсведамленні характару ўспрымання і распазнавання кітайскімі студэнтамі гукаў, фанетычных слоў і фраз на беларускай мове. Неабходным бачыцца наяўнасць у выкладчыка багатага дос-

веду па агульным мовазнаўстве. Толькі паэтапнае засваенне фанетычнага ладу беларускай мовы праз апору на родную мову навучэнцаў, суразмернае са ступенню складанасці вучэбнага матэрыялу, забяспечыць станоўчы эффект у навучанні вымаўленню і створыць прыдатную глебу для далейшага ўсвядомленага асэнсавання граматычнага ладу мовы.

Літаратура

Каляда А. А., 2006, Беларускае літаратурнае вымаўленне. Практыкум па дыкцыі і арфаэпіі, Мінск [Kaláda A. A., 2006, Belaruskae litaraturnae vumáilenne. Praktykum pa dykcyi i arfaèpii, Minsk].

Бурлыка І. Р., Выгонная А. Ц., Лосік Г. В., Падлужны А. І., 1989, Фанетыка беларускай літаратурнай мовы, Мінск [Burlyka I. R., Vygonnaá L. C., Losik G. V., Padlužny A. I., 1989, Fanetyka belaruskaj litaraturnaj movy, Minsk].

Валочка Г. М., Фу Мэйянъ, Юань Хаа, 2020, Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў, Мінск [Valočka G. M., Fu Mějân, Ūán Хаа, 2020, Belaruskaá mova ák zamežnaá. Uvodny kurs dlá kitajskih navučençaŭ, Minsk].

Сямешка Л., 2021, Беларуская мова для кітайскіх студэнтаў. Пачатковы ўзровень, Мінск [Šameška L., 2021, Belaruskaá mova dlá kitajskih studéнтаŭ. Pačatkovy ŭzroveń, Minsk].

Барысенка В. У., Васючэнка П. В., Казакевіч Т. Г., Кныш Л. С., Семянькевіч А. В., 2017, Беларуская мова для пачаткоўцаў: дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, якія навучаюцца па спецыяльнасцях 1-21 06 01 “Сучасныя замежныя мовы (выкладанне)”, 1-23 01 02 “Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)” і 1-26 01 02 “Сучасныя замежныя мовы (пераклад)”, Мінск [Barysenka V. U., Vasučénka P. V., Kazakevič T. G., Knyš L. S., Semáńkevič A. V., 2017, Belaruskaá mova dlá pačatkoŭcaŭ: dapamožnik dlá studéнтаŭ ustanou vyšějšaj adukacyi, ákiá navučaŭcca pa specyál’ nascáh 1-21 06 01 “Sučasnyá zamežnyá movy (vykladanne)”, 1-23 01 02 “Lingvistyčnae zabespáčénne mižkul’turnyh kamunikacyj (pa napravmah)” і 1-26 01 02 “Sučasnyá zamežnyá movy (peraklad)”, Minsk].

Янкоўскі Ф., 1960, Беларускае літаратурнае вымаўленне, Мінск [Ánkoŭski F., 1960, Belaruskae litaraturnae vumáilenne, Minsk].